Využití prostředků Operačního programu Životní prostředí

Martin Lípa

Z projektu Meluzíny podaného v 6. výzvě OPŽP: jabloň tísněná náletovými dřevinami. Jasná diagnóza: zhruba 25 let lokalita stůně na chronickou zanedbanost.

Smyslem tohoto článku je podělit se s ostatními o zkušenosti, které jsme v Ekologickém centru Meluzína získali i při přípravě projektů do Operačního programu Životní prostředí (OPŽP). Hlavním záměrem bylo prozkoumat na modelovém příkladu proceduru projektu pro OPŽP. Řekli jsme si, že uděláme vše tak, jak by se správně mělo. Docela nás zajímalo, zda je to vůbec možné. Dosud jsme zpracovali dva projekty podané v 6. výzvě OPŽP. Přestože oba byly situovány v krajině severozápadních Čech zhruba 40 km od sebe, přece jenom jejich postup zpracování a návazné problémy byly dost odlišné. Článek shrnuje zkušenosti z obou.

Kdo očekává od tohoto článku hotový návod, jak napsat úspěšnou žádost, bude zklamán. Takový návod neexistuje. Co však velmi zvýší vaše šance, je následující sada vlastností a vybavení, kterou by měl každý žadatel disponovat:

1. Schopnost pozorně číst nezáživné texty a chápat zcela přesné, avšak zcela nejasné formulace.
2. Nezměrná trpělivost a pružnost.
3. Spousta času a něco peněz – spíš víc než míň – to se hodí vždy.
4. Tvůrčí myšlení a pozitivní vztah ke světu.
5. Auto, mobilní telefon a dobrý software i hardware.

Dále potřebujete i kus štěstí. Pokud vás napadlo, že s touto výbavou by se dalo dělat i ledacos jiného, než podávat neziskové projekty s nejistou budoucností... No je nejvyšší čas jít, než to důkladně promyslíte.

1. Výběr lokality

Projekt je vhodné situovat na pozemky, jež jsou součástí některé evropsky významné lokality nebo ptačí oblasti. Často bývá jejich hodnota silně snížena dlouhodobým neudržováním a prostředků na jejich revitalizaci z jiných zdrojů je obvykle tak málo, že vlastně nejsou vůbec žádné.

Vlastníka je nutno aktivně kontaktovat. Samozřejmě je potřeba vysvětlit mu názor na využití pozemků a možnost získat na takovou věc prostředky z OPŽP. Jak to udělat, je spíš na zvláštní knihu. Mám za to, že základem je neslibovat nemožné a budovat důvěru. Zcela jistě ji ještě budeme potřebovat. Vlastník pozemku může vyjádřit ochotu být příjemcem dotace z OPŽP a zajistit potřebnou finanční spoluúčast na projektu. Zní to divně, ale za současného nastavení operačního programu je to od něj skutečně oběť, a to i finanční. Obvykle souhlasí za podmínky, že projekt nebude muset sám připravovat, zajišťovat potřebné přílohy a vytvářet položkový rozpočet. Výběr lokality znamená zároveň výběr člověka. Pokud vlastník není naladěn na projekt, domnívám se, že nemá cenu na lokalitě nic podnikat, byť by byla celá z ochranářského zlata.

2. Průzkum lokality

Před započetím projektových prací je zásadní zajistit zmapování alespoň v systematických skupinách, kde je to časově a technicky možné. Obvykle to představuje ornitofaunu a botanický popis. Lze zvolit nějakou perspektivní skupinu bezobratlých, ale nikoho asi neseženete, všichni mají práce až hanba. Navíc není úplně jasné, odkud budete specialisty financovat.

Dobré by bylo mít též prostředky na průzkumy autorizovanými osobami pro případ, kdy bude nutné posoudit celý projekt z hlediska vlivu na ptačí oblast nebo evropsky významnou lokalitu. Toto by mohl nařídit krajský úřad.

3. Projekt

Důležité je stanovit si pro dané území cíl zahrnující i dobu po skončení vlastního projektu. Jeden z četných háčků OPŽP je, že opatření musí být udržitelné po dobu 10 let po skončení projektu, čili po tuto dobu musí někdo udržovat vybranou lokalitu za jiné peníze, než jsou prostředky z OPŽP. Nejlepší by bylo, aby v podstatě nebylo třeba žádné údržby. Úprava bylinného patra by měla být řešena tak, aby po dokončení projektu bylo možno přihlásit pozemky do evidence půdních bloků a jeho další údržbu řešit v rámci dotačních titulů Ministerstva zemědělství ČR. Možná se to někomu nelíbí – může to považovat za skrytou podporu zemědělské činnosti – ale realita je taková, že pokud to tak nezařídíme, v ČR nenajdeme asi jiné zdroje, schopné zajistit požadovanou udržitelnost.

Projekt obvykle pokrývá desítky parcel, většinou v nepřehledném terénu plného hustého chroští a kopřiv. Nedokážu si dost dobře představit přípravu projektu bez GIS (= geografický informační systém = silně zjednodušeně program pro práci s mapami). V projektu je nutno lokalizovat každý kácený strom, spočítat metry čtvereční likvidovaných

křovin, kopřiv, sečených ploch a každý strom, který bude ošetřen konzervačním řezem. Je nutno přesně vyznačit umístění budek, úkrytů atd. Pokud vše nezakreslíte do map, riskujete, že váš projekt bude seznán nehodnotitelným a bude vyřazen bez bližšího zkoumání. Barevné skvrny v katastrální mapě jsou naprostou nezbytností.

Prvotní záměr je jasný brzy. Na detailní vypracování projektu jsou potřeba desítky pracovních dní, což představuje měsíce práce.

V této fázi je již zcela nezbytné vše probírat s Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR (AOPK) i vlastníkem pozemků, který dává souhlas k realizaci opatření, nebo je dokonce žadatelem dotace. Důležité je nepodlehnout vlastní genialitě a dobře poslouchat, co obě strany říkají. AOPK rozhoduje do značné míry o podpoře projektu, žadatel za něj nese odpovědnost a částečně jej i financuje. Je nutné otevřeně diskutovat rizika jednotlivých řešení a hledat nejschůdnější cestu.

4. Rozpočet

Doporučuji už v průběhu projektování psát seznam prací a materiálů, které budou potřeba, do zvláštního souboru, klidně bez ladu a skladu. Pak se to učeše. Hlavní je na nic nezapomenout a věřte, může se to lehko stát.

Ocenění prací a materiálů se dělá pomocí ceníků. Používají se jednak tzv. náklady obvyklých opatření, kde jsou položky vyjádřeny cenou, která zahrnuje všechny běžné činnosti a materiály, jež jsou v rámci daného opatření obvykle realizovány. Např. zasazení stromu se zde nedělí na uchopení rýče, zdvihnutí rýče, spuštění rýče... (trochu jsem to přibarvil), ale je tam celková suma od uchopení rýče po zasazený strom. Položky, které se v nákladech obvyklých opatření nevyskytují, jsou hodnoceny podle ceníku stavebních prací, URS (jedná se zejména o stavební práce). Ceníky jsou hodně podrobné a je nutné si při rozpočtování uvědomit všechny, i ty nejobyčejnější činnosti. Když to zvládnete, zjistíte, že rozpočet je příjemně vysoký a že na managementech placených z Programu péče o krajinu pracujete za hubičku.

Výši rozpočtu je nutno též pravidelně konzultovat se žadatelem – musí přinést svých 10%, a i když to není vysoký podíl, z 10 milionů představuje 1 milion...

Rozpočet je naprostý základ, ve kterém se nevyplatí dělat chyby – stejně jako u základu staveb to vede k těžkým poruchám celé nadstavby. Připravte se na to, že pravděpodobně budete mít rozpočet hotový z 95% hodně rychle. Nesmí vás to oklamat. Na těch zbývajících 5% spotřebujete možná daleko víc času a energie. A pouze stoprocentní rozpočet je použitelný.

5. Financování projektu

Ještě jsme ani nezačali projektovat, o realizaci nemluvě, a už jsme potřebovali peníze na průzkumy. OPŽP umožňuje, v případě že projekt je podpořen, hradit náklady na projektovou dokumentaci až do výše 7% způsobilých nákladů (zahrnují projektovou dokumentaci, zpracování žádosti, výběrová řízení atd.)

Jak hradit náklady na projekt, který třeba i ne vaší vinou nebyl podpořen, to vám nikdo neporadí. Pokud se do projektu s vlastníkem pustíte, musíte oba vědět, že to je riziko, a mít zdroje na jeho pokrytí. Co se týče projektů v ose 6 a speciálně v územích Natury 2000, mám takový názor, že by náklady na průzkumy a projektovou dokumentaci měly nést kraje, potažmo stát. Natura 2000 je státní závazek vůči Evropským společenstvím. Kraje odpovídají za to, že projekty budou věcně správné a že se uskuteční. Několikrát jsem to říkal na různých místech odpovědným pracovníkům. No, zatím se tvářili, že je to zajímavá myšlenka a budou o ní přemýšlet.

Základní schéma financování je následující: 10% se podílí žadatel a 90% OPŽP. Z těchto 90% financují 85% Evropská společenství a 5% Česká republika. Způsobilých výdajů, samozřejmě.

Může se stát, že AOPK ČR nebo Státní fond životního prostředí (SFŽP) přeřadí něco do nezpůsobilých výdajů. V případě AOPK to můžete odladit předběžnými konzultacemi, v případě SFŽP nikoliv. Projekt fond obdrží, až když je výzva uzavřena a do projektu se nedá zasahovat. Naplánovaná opatření však nemůžete z projektu vyhodit. Musí se udělat také, ale za peníze žadatele. Do jednoho milionu korun musí žadatel předfinancovat celý projekt sám a následně – pokud se nevyskytnou komplikace – dostane zaplaceno od fondu. V případě, že částka požadovaná na projekt přesáhne jeden milion korun, lze žádat o průběžné platby a předfinancování se týká pouze částí projektu.

Zvlášť drobní žadatelé (a je jich poměrně dost) by měli zájem provést potřebné práce vlastními silami a využít tak třeba období, kdy na farmě nebo v lese není tolik práce. Je to však velmi komplikované. Platí zásada přísné evidence a základem doložení jsou vyplacené peníze (např. mzda zaměstnanci, nákup materiálu, pronájem stroje). Svépomocí lze projekt realizovat jen v oblasti podpory 6.2.

Vše je směrováno spíše k dodavatelskému plnění, které se sice papírově lépe kontroluje, ale zde není příliš šťastné. Pokud by farmář dělal práce sám, poznal by například, kde mu na farmě roste chráněná kytka a jak vypadá, čili zvýší se jeho kvalifikace v oboru ochrany přírody. Takhle to naučíme dodavatelskou firmu, která odejde, zatímco farmář zůstane.

Další milou novinkou je možnost financovat z peněz projektu autorský a stavební dozor. Je to trochu komplikovanější, protože 4% vynaložených nákladů se odvíjejí pouze od způsobilých nákladů opatření řešených dodavatelsky. Ještě je vhodné zmínit možnost mít 5% přímých realizačních výdajů na rozpočtovou rezervu.

Závěrem povídání o financování bych si dovolil připomenout, že rezervy v přírodě jsou ohromně důležité. Kdo potkal jezevce na podzim, ví, o čem mluvím. Pokud máte možnost nechat svůj účet ztloustnout jako jezevec, určitě to udělejte před započetím projektu. Nic tím nezkazíte.

6. Přílohy projektu

Přílohy jsou královská disciplína, která rozhodne o bytí a nebytí projektu. Vše, co jsem výše popsal, si lze nějak představit, ale

Ovce v poněkud snovém protisvětle. Snímek dobře ilustruje sen ochrany přírody obnovit směsnou pastvu ovcí a koz ve velkoplošném měřítku.

přílohy jsou věc nepředstavitelná. Úplně nejlepší by bylo nejdříve vyřešit přílohy a k nim dodělat projekt. Ale to bohužel zatím nejde.

Zvláště musí být zpracovány povinné přílohy, bez nich se projektem nikdo nebude zabývat, i kdyby to byl nejlepší projekt na světě.

V každém území jsou počet a složitost příloh různé podle výskytu chráněných druhů, počtu zlomyslných lidí, režimu ochrany dané lokality, typu projektu atd. Základní problémy povinných příloh jsou dva: čas a nabytí právní moci. O přílohy byste měli začít usilovat po odladění technické části projektu, aby bylo jasné, na co se vydávají. Některé přílohy seženete rychle. Jsou to zejména čestná prohlášení vlastníka – žadatele projektu, dále vyjádření úřadů, která jsou vydávána mimo správní řízení, a výpis z katastru nemovitostí s potvrzenou katastrální mapou. Mimo správní řízení získáte **Potvrzení o souladu s územně-plánovací dokumentací**. Bývá to záležitost obce s rozšířenou působností. Pokud budete mít štěstí, získáte rychle i **Stanovisko krajského úřadu z hlediska potřeb životního prostředí**. Krajský úřad může rozhodnout, že projekt je potřeba posoudit z hlediska vlivu na předměty ochrany naturových ploch. Posouzení dělá autorizovaná osoba. Je na něj potřeba čas, peníze a ona autorizovaná osoba. Lze k tomu přistoupit metodou předběžné opatrnosti. Biologický průzkum provede autorizovaná osoba. V případě potřeby by byla schopna vyjádření napsat na počkání, protože příslušné šetření již bylo provedeno. Dále tu jsou povinné přílohy, které se už jinak než ve správním řízení získat nedají, děj se co děj.

Poznámka pro neznalce: správní řízení je nutno zahájit a obeslat jím všechny účastníky. Potom je třeba ponechat lhůtu na seznámení s dokumentací a na terénní šetření, dále pak vypořádat připomínky a vydat rozhodnutí. Potom běží lhůta na odvolání. Pokud se nikdo neodvolá, rozhodnutí nabyde právní moci (získali jste jednu povinnou přílohu, postupujete na políčko 37). Pokud se někdo odvolá, rozhoduje odvolací orgán (= nemáte povinou přílohu a tři kola neházíte). Když to jde velmi hladce, máte za měsíc v ruce příslušný papír s razítkem, že k určitému dni nabyl právní moci. Když to nejde hladce, trvá to dva i tři měsíce.

Co je tedy obvykle potřeba

Povolení ke kácení stromů rostoucích mimo les (řeší obecní úřad příslušný danému katastru, v CHKO její správa).

Výjimka ze základních ochranných podmínek zvláště chráněných druhů – ohrožené druhy (řeší krajský úřad příslušný danému katastru).

Výjimka ze základních ochranných podmínek zvláště chráněných druhů – silně a kriticky ohrožené druhy (řeší pověřená správa chráněné krajinné oblasti).

Podle druhu projektu a konkrétní lokality se může dále vyskytnout **Územní rozhodnutí**, **Stanovisko k zásahu do registrovaného významného krajinného prvku.**

Nebojte se, drama ještě nekončí. Je totiž možné, že například obecní úřad podmíní svoje správní řízení o kácení dřevin doložením rozhodnutí jiného úřadu, např. výjimkou ze základních ochranných podmínek zvláště chráněných druhů nebo vydáním závazného stanoviska k zásahu do registrovaného významného krajinného prvku. Nemůžeme mu to mít za zlé, starosta a úřednice malé obce chtějí mít jistotu, že nevydají špatné rozhodnutí.

Ano tušíte správně – dvě na sebe navazující správní řízení představují minimálně dva měsíce, ale taky riziko čtyř, ba co dím, šesti měsíců. Jsou tu jisté možnosti, jak prekérní situaci s přílohami dořešit. Např. lhůtu na odvolání lze zkrátit získáním písemného vyjádření účastníků správního řízení, že se vzdávají odvolání. Po ukončení výzvy vás může AOPK ještě vyzvat k doplnění povinných příloh i projektu – máte na to tři pracovní dny. Ale to jsou mechanismy, kterými lze vyřešit jednu přílohu, ne všechny.

Z nepovinných příloh je naprosto zásadní fotodokumentace stavu území před zahájením realizace – při přebírání hotové akce se to může opravdu hodně hodit.

7. Podání žádosti

Mimo obálky se spoustou papíru potiskaného písmenky a mapičkami je součástí podání žádosti i elektronické prostředí Benefill. Je to on-line aplikace, která umožní postupně vyplňovat žádost o podporu pro daný projekt. Pro administrátory projektu – AOPK ČR a SFŽP to má výhodu v tom, že se s předstihem mohou seznamovat s projekty, které budou podávány. Pokud by měl někdo projekt nachystaný natolik, že by jej mohl podat třeba druhý den po otevření výzvy, tak by ho teoreticky mohli ohodnotit ještě v průběhu výzvy.

Zvonečník černý (Phyteuma nigrum), skvostný druh lučních společenstev v severozápadních Čechách

Pokud jste za vzorňáky a hrnete se do Benefillu co nejdřív, může se stát , že budete muset třeba i vše předělat. Musíte už přesně vědět, jak se jmenují všechny povinné i nepovinné přílohy, mít konečnou verzi rozpočtu atd. Je pravda, že žádost není nutné vyplnit najednou, lze si ji po částech ukládat a za čas se k ní vrátit. Ale zkuste uhlídat všechny změny změn, které jste v průběhu konzultací udělali. To musíte mít zrak ostříží, paměť sloní a trpělivost staletých baobabů – inu celý ekolog. Každopádně přeji hodně štěstí, zdraví, dlouhá léta.

Fotografie M. Lípa

Autor pracuje v Ekologickém centru Meluzína – Regionální centrum Asociace Brontosaura

SUMMARY

Lípa M.: Using funds from the Operational Programme „Environment“: Some advice on How-to

Based on his own experience with the Operational Programme “Environment” (OPE), the author easily, digestedly and humorously instructs how to find one’s feet in a welter of confused rules, regulations and requirements, when preparing application for a subsidy from the Programme. At the Meluzína/The Wailing Wind Ecological Centre – Brontosaurus Movement Regional Centre, he has participated in two projects, submitted during the 6th OPE Call. Although both were located in the North Bohemian landscape approx. 40 km away from each other, developing their documentation and consequent difficulties substantially differ. The article summarizes experience from both the projects. The author’s experience which is recommended to be followed by other applicants can be simply resumed as follows: (1) capability to carefully read dull texts and to fully get at totally exact, but totally unclear formulations, (2) boundless patience and flexibility, (3) plenty of time and some money, better more than less, (4) creative thinking and positive world view, (5) a car, a cellular phone and good software, hardware respectively.